

ZBRANA BUKOVNIŠKA BESEDILA ANDREJA ŠUSTERJA-DRABOSNJAKA

HERTA LAUSEGGER

1. Uvod

Koroško bukovništvo je v slovenski kulturni zgodovini poseben kulturno-sociološki fenomen (PAULITSCH 1987), s katerim so se ukvarjali slavisti in etnologi (F. Ramovš, V. Oblak, I. Grafenauer, J. Kotnik, F. Kotnik, P. Zablatnik, H. Paulitsch, H. Lausegger i.dr.). Bukovniška besedila, ki jih opredeljujemo kot »substandardna besedila«, izpričujejo jezikovno raznolikost in ne kažejo samo močnejših jezikovnih vplivov pokrajinskih (tudi osrednjeslovenskih) različič, ampak predvsem narečne značilnosti kraja, v katerem so nastajala (ziljsko-rožanske narečne poteze, mežiške idr.). Bukovniško delovanje je nedvomno bistveno prispevalo k ohranitvi slovenskega življa na Koroškem.

2. Andrej Šuster-Drabosnjak

Bukovnik Andrej Šuster-Drabosnjak (1768–1825) iz Zvrhnjih Drabosinj pri Kostanjah je deloval v času t.i. klasičnega bukovništva. Prebiral je protestantske knjige, prepisoval, prevajal, prirejal in oblikoval ljudska besedila predvsem apokrifno-religiozne vsebine, poskrbel pa je tudi za ljudske igre v slovenskem jeziku. Preizkusil je tudi svojo pesniško žilico. Pesnik Oton Župančič ocenjuje Drabosnjakove verze takole:

Dva verza sem našel med množico slabih, silna v svoji preprostosti, dva verza, kakor bi zavalil dve skali. Dve vrsti, tako elementarni, kakor so jih pisali samo svetopisemski preroki. V dve vrsti je zgnetel pesnik svoj in svojih rojakov gnev: »vino pije moj sovražnik noj gre prate jest, jaz mam pa glih tui doro, da mam ano doro viest«.

(Drabosnjak: Svovenje obace v. 193–194)

Drabosnjakova zbirateljska in kulturna zavest (pomembno se mu zdi tudi avtorstvo, saj je v večini primerov naveden kot avtor ali prevajalec) velja kot posebnost v koroškem bukovništvu. Drabosnjakova besedila so pretežno priredbe, nastale po vzoru nemških in slovenskih predlog, ali pa so jezikovno preoblikovani in bralcu približani prevzemi obstoječih slovenskih predlog (molitveni obrazci in žegni iz 17. in 18. stoletja). Jezikovno so v besedilih prisotne osrednjeslovenske značilnosti, ki jih srečujemo poleg Drabosnjakovih ožjenarečnih kostanjskih. Biblijski odlomki močneje spominjajo na ustaljene obrazce iz pisnega izročila 18.

stoletja. Močno jezikovno in kulturno povezanost koroškega in gorenjskega prostora je treba gledati v luči nekdanjega obsega prafare Marije na Zilji, ki je oskrbovala tudi Rateče na Gorenjskem (LAUSEGGER 1990a). Bukovniška ljudska in apokrifna besedila so se širila večinoma v rokopisni obliki; niso se ohranila samo na Koroškem, ampak tudi v ostalem slovenskem prostoru (zlasti v Mežiški dolini).



2.1. Drabosnjakov jezik

Glavne značilnosti Drabosnjakovega jezika, predvsem na ravni grafije in glasoslovja, pa tudi nekatere posebnosti iz oblikoslovja, so bile že obravnavane (ZABLATNIK 1985, LAUSEGGER 1988, – 1990b). Vse doslejšnje jezikoslovne ugotovitve kažejo, da o kakšni skupni pisni navadi bukovnikov ni mogoče govoriti, saj je jezikovna podoba od besedila do besedila drugačna. Besedila jezikovno kažejo večjo ali manjšo odvisnost od najrazličnejših predlog. Drabosnjakov jezik torej lahko raziskujemo samo v sklopu substandardnih bukovniških besedil (LAUSEGGER 1990a).

3. Objava besedil

Mohorjeva založba v Celovcu bo skupaj s Krščansko kulturno zvezo založila izdajo Drabosnjakovih bukovniških besedil, ki jih pripravljam za tisk. Prva knjiga z naslovom: *Andrej Šuster-Drabosnjak. Zbrana bukovniška besedila I.* je izšla jeseni 1990 v nakladi 800 izvodov. Gre za

faksimile *Marijinega pasijona* iz l. 1811, ki mu je dodana v gajico prečrkovana priredba besedila, opremljena z ustreznimi uredniškimi pripombami in slovarčkom narečnih in tujih besed. Knjiga vsebuje uvodno poglavje o bukovništvu, kjer je razprava osredotočena na Andreja Šusterja-Drabosnjaka.

3.1. Marijin pasijon 1811

O *Marijinem pasijonu*, natisnjem leta 1811, prvi poroča SCHEINIGG v *Kresu* 1885, za njim pa FRANCE KOTNIK v svoji doktorski disertaciji o Drabosnjaku (1907) in svojih poznejših člankih.¹

3.2. Nekaj jezikovnih značilnosti Marijinega pasijona

– V *Marijinem pasijonu* iz l. 1811 se pogosto pojavljajo ločila, ki jih sicer v bukovniških besedilih skorajda ni zaslediti. Njihova raba je neurejena.²

– Grafem *y* in podvojeni samoglasniki so prevzeti iz pisne tradicije: *Noye, gorej offrati, u se, sou se* itd.

– Besedišče, nekateri glasoslovni pojavi in oblikoslovje kažejo vplive osrednje slovenščine: npr. veznik *inu* in osebni zaimek *je t* namesto ustreznih rožanskih narečnih oblik *noi* oziroma *je, ja*, ki so uporabljene pretežno v Drabosnjakovem *Izgubljenem sinu* in *Pastirski igri* itd.

– Pojavlja se končnica *-iga* v rodilniku pridevniške sklanjatve m. in sr. sp. ed. namesto rožanske kontrahirane oblike *-a*: *zartaniga, eniga, drusiga, kateriga, tega* itd.

Raba velikih in malih črk je drugačna in bolj urejena kot v *Pastirski igri* in *Izgubljenem sinu*: *Agnje, Mati Boshja, Sin* itd.³ Pravila, ki veljajo za *Izgubljenega sina*, se vsekakor ne pokrivajo s pisno prakso v *Marijinem pasijonu* iz l. 1811. Enako velja za številne glasoslovno-oblikoslovne pojave. Jezik Drabosnjakovega Marijinega pasijona kaže v primerjavi z Drabosnjakovo *Pastirsko ali božično igro* (LAUSEGGER 1988) in *Izgubljenim sinom* (ZABLATNIK 1985) vrsto odstopanj, ki izpričujejo ožjo oprtost na slovensko pisno izročilo. Na osnovi statističnih računalniških podatkov lahko sklepamo, da *Marijin pasijon* 1811 ni neposreden Drabosnjakov prevod iz Cochemove nemške predloge (LAUSEGGER 1990b). Na vprašanja, ki ostajajo za zdaj še odprta, bo mogoče odgovoriti šele na osnovi natančne jezikovne obravnave vseh (Drabosnjakovih) bukovniških besedil.

4. Načrt za izdajo ostalih Drabosnjakovih besedil

Izdaja predvideva tri dele. Druga knjiga bo vsebovala Drabosnjakove ljudske igre: *Izgubljenega sina, Božično ali pastirsko igro in Pasijon*.

Knjiga bo vključevala tudi referate z enodnevnega Drabosnjakovega simpozija, ki je bil decembra 1987 na celovski univerzi. Za 3. knjigo so predvidena vsa ostala besedila: Svovenji obace, Latanija od tah hudah žien, Rajmi od mlinariov in ostale satirične pesnitve ter še nekaj bukovniških besedil.⁴ Besedila bomo objavili v bohoričici in prečrkovana.

Opombe:

¹ Več o tozadevni strokovni literaturi gl. LAUSEGGER 1990a.

² Statistične podatke gl. LAUSEGGER 1990b.

³ Raba velikih in malih črk v Drabosnjakovem *Izguljenem sinu* je po Zablaticu naslednja: »Posebno pozornost zbujajo njegova (tj. Drabosnjakova, op. H. L.) navada, da črki *m* in *n* ob začetku besede piše dosledno samo z veliko začetnico, prav tako tudi črko *c*, ki si jo je izposodil iz latinske abecede kot znak za *k* in jo uporablja samo kot začetnico besed, tako da piše npr. *Conz* (konec), *Comedija* (komedija), *Cier* (ker), *Cna* (kor. narečna oblika za *ne*, (...)).« ZABLATIC (1985: 261). Takšno zapisovanje črk je zaslediti samo v *Izguljenem sinu*.

⁴ Naslove besedil navajamo v 1. knjigi *Zbranih bukovniških besedil* LAUSEGGER 1990a: XII sl.

LITERATURA (IZBOR)

Grafenauer, Ivan 1943: »Duhovna bramba« in »Kolomonov žegen« (Nove najdbe in izsledki). (= Razprave I, Filozofsko-filološko historični razred), Ljubljana: SAZU.

Kotnik, France, 1907: Andreas Schuster-Drabosnjak. Sein Leben und Wirken. Dissertation, eingereicht an der Philosophischen Fakultät der Universität Graz, 217 str.

Kotnik, France 1941: Drabosnjak in Cochem. SJ 4, snopič 1 – 4, Ljubljana, 175–176.

Kotnik, Janko 1929: Slovenski rokopis iz Leš pri Prevaljah iz sredine 18. stoletja. ČZN 25, 174–189.

Lausegger, Herta 1988: Sprachliche Charakteristik des volkstümlichen »Gierten Shpils« von Andreas Schuster Drabosnjak. WSA 22, Wien, 273–294.

Lausegger, Herta 1990a: Andrej Šuster Drabosnjak. Zbrana bukovniška besedila I. Marijin pasijon 1811. (Faksimile po izvodu dv. sv. dr. Pavleta Zablaticu v Celovcu z dodano prečrkovano priredbo istega besedila.) Celovec: Mohorjeva založba.

Lausegger, Herta 1990b: Drabosnjakov Marijin pasijon v luči pisne navade časa. Mladje 70, Celovec, 90–103.

Oblak, Vatroslav 1893: Bibliographische Seltenheiten und ältere Texte bei den slovenischen Protestanten Kärntens. Archiv f. slav. Phil. XV, 459–468.

Paulitsch, Herbert 1987: Das Phänomen »bukovništvo« in der Kärntner-slowenischen Kultur- und Literaturgeschichte. Phil. Diss., Wien.

Ramovš, Fran 1920: Zanimiv koroškoslovenski rokopis. Časopis za slovenski jezik, književnost in zgodovino 2, 282–295.

Scheinigg, Johann 1885: Knjiga pisana v koroškem narečju od l. 1811. Kres V, 424–426.

Zablatic, Pavle 1985: Drabosnjakova Komedija od zgubleniga sina. SR 33, 2, Ljubljana, 259–270.